

*Ιστορία χωρίς όνομα, μυθιστόρημα, Στέφανος Δάνδολος, εκδόσεις Ψυχογιός
2017*

Την Πηνελόπη Δέλτα, όπως και οι περισσότεροι Έλληνες φαντάζομαι, τη γνώρισα στην παιδική μου ηλικία μέσα από τα κλασικά εδώ και χρόνια βιβλία της: τον «Τρελαντώνη» (που παρεπιπτόντως παραμένει μέχρι και σήμερα ιδιαίτερα αγαπημένος λόγω της φρεσκάδας και της αθωότητας που αποπνέει), «Στα μυστικά του βάλτου» και φυσικά το «Παραμύθι χωρίς όνομα», ένα εμβληματικό μυθιστόρημα τον τίτλο του οποίου παράφρασε και ο Στέφανος Δάνδολος για να τιτλοφορήσει το νέο του βιβλίο που πραγματεύεται το μεγάλο έρωτα της συγγραφέως με τον Ίωνα Δραγούμη. Έναν έρωτα που, ομολογώ, με έκανε να πέσω από τα σύννεφα όταν έμαθα την ύπαρξή του (κάπου στα φοιτητικά μου χρόνια αν θυμάμαι καλά), γιατί ποτέ δεν είχα βάλει το μυαλό μου να σκεφτεί πως η Πηνελόπη Δέλτα δεν ήταν ένα πρόσωπο φανταστικό και άυλο, αλλά ήταν μια πραγματική γυναίκα, αληθινή πέρα ως πέρα, με σάρκα και οστά, με τα προτερήματα και τα ελαττώματά της και, κυρίως, με το χαρακτηριστικό όλων των γυναικών, ανεξαρτήτως εποχής και κοινωνικών συνθηκών, την ανάγκη της να αγαπήσει και να αγαπηθεί.

Θα ήθελα να ξεκαθαρίσω πως ο Δάνδολος δεν είχε σκοπό να γράψει μια ακόμη βιογραφία της Πηνελόπης Δέλτα. Στο κάτω – κάτω της γραφής έχουν γραφτεί τόσα πολλά για τη συγκεκριμένη γυναίκα, τα περισσότερα από τα οποία τα έχει ήδη αποκαλύψει η ίδια στα ημερολόγια της. Πρόκειται για ένα μυθιστόρημα, ιστορικό εάν πρέπει να του βάλουμε μία ταμπέλα, βασισμένο σε δυο ανθρώπους που πράγματι υπήρξαν και που έζησαν έναν αληθινά μυθιστορηματικό έρωτα, ένα μυθιστόρημα που κινείται σε δύο χρονικά πλαίσια. Το πρώτο χρονικό πλαίσιο είναι στα 1908, σ'ένα σανατόριο σε κάποιο προάστιο της Βιέννης, όπου η Πηνελόπη Δέλτα έχει καταλύσει μακριά από την

οικογένειά της, το σύζυγό της και τις τρεις κόρες της, για να βρει την ψυχική της ηρεμία, να αποφύγει προς το παρόν ενδεχομένως το κοινωνικό σκάνδαλο που σιγοβράζει (ας μην ξεχνάμε πως η οικογένεια της Πηνελόπης Δέλτα ήταν από τις πιο εξέχουσες οικογένειες της Ελλάδας) και κυρίως να πάρει η ίδια την πιο σημαντική απόφαση της ζωής της ως γυναίκα: να ακολουθήσει τον έρωτα της ζωής της, τον Ίωνα Δραγούμη και να ζήσει τη ζωή που η ίδια επιθυμεί και όχι τη ζωή που οι άλλοι έχουν δημιουργήσει για εκείνη ή να 'σταθεί στο ύψος' της κοινωνικής της τάξης και της οικογένειάς της, να μην πληγώσει το σύζυγο και τις τρεις κόρες της και να υπομείνει μια ζωή δίχως ζωή;

Το δεύτερο χρονικό πλαίσιο είναι τον Απρίλιο του 1941, το τελευταίο 24/ωρο της ζωής της, λίγο πριν μπουκ οι Γερμανοί στην Αθήνα και η ίδια δώσει τέλος στη ζωή της όπως είχε πολλές φορές επιχειρήσει και στο παρελθόν. Είναι φανερό, ιδίως σε αυτά τα κεφάλαια, η μεγάλη και βαθιά ιστορική και αρχαική έρευνα, καθώς δίνονται στον αναγνώστη πολλές πληροφορίες για μια πρωτεύουσα που 'αναμένει με τρόμο' την εισβολή των Γερμανών. Στην ουσία όμως, αυτό το 24/ωρο είναι ένα ακόμα σημείο σκηνικό για να προβληθεί εκείνο το ωραιότερο και εν τέλει τραγικότερο τριήμερο της ζωής της Πηνελόπης Δέλτα. Εκείνο το τριήμερο που θα σηματοδοτήσει την αποδοχή της μεγαλοαστικής ανατροφής της και που ο ρόλος της ως μητέρας θα υπερισχύσει έναντι του ρόλου της ως γυναίκας, ένα γεγονός που ωστόσο δεν θα μπορέσει να ξεχάσει μέχρι το τέλος της ζωής της.

Δεν θα σας πω άλλα πράγματα για την ζωή της συγγραφέως – ηρωίδας μας... πολλά γνωστά και άγνωστα στοιχεία θα τα ανακαλύψετε μέσα από την ανάγνωση του καταπληκτικού αυτού βιβλίου. Θα προσπαθήσω να επικεντρωθώ στο λογοτεχνικό εγχείρημα, στη δεινή αφηγηματική ικανότητα του Στέφανου Δάνδολου και κυρίως στο ψυχολογικό υπόβαθρο της Πηνελόπης και όλων των ανθρώπων του δράματος, όπως στήνονται μέσα στο βιβλίο.

Η Πηνελόπη Δέλτα παρουσιάζεται με ιδιαίτερη επιτυχία ως μία γυναίκα πραγματική, δέσμια του περιβάλλοντος, της καταγωγής και της εποχής της. Μία γυναίκα που, ενώ γεννήθηκε αντισυμβατική, με ένα ελεύθερο πνεύμα και μία ευαίσθητη ψυχή, υποχρεώνεται να παντρευτεί τον Στέφανο Δέλτα, έναν άντρα ευγενικό, μορφωμένο, ηθικό αλλά με ένα βαθύ ελάττωμα... η Πηνελόπη δεν είναι ερωτευμένη μαζί του, δεν μπορεί να τον ερωτευτεί παρά τις προσπάθειες τους και ούτε θα τον ερωτευτεί ποτέ. Κι ενώ στην αρχή, αποδέχεται όλη αυτή τη σύμβαση, ξαφνικά εμφανίζεται στη ζωή της ως

κυκλώνας ο Ίωνας Δραγούμης. Όμορφος, καλλιεργημένος, ευαίσθητος, φιλόδοξος, με ένα μεγάλο όραμα: την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Και νέος. Πολύ νέος. Τέσσερα χρόνια μικρότερος της. Και την συγκλονίζει. Και συμβαίνει κάτι που συμβαίνει σπάνια. Είναι και ο ίδιος τρελά ερωτευμένος μαζί της. Τι πιο συναρπαστικό; Τι πιο ειδυλλιακό; Μόνο που η Πηνελόπη εκείνη την εποχή δεν είναι μια νεαρή κοπελούδα, μια δεσποινίδα που ψάχνει γαμπρό. Είναι ήδη μία ευυπόληπτη σύζυγος και μητέρα τριών κοριτσιών.

Εάν ο Δάνδολος έγραφε ένα μυθιστόρημα με την ιστορία μιας παντρεμένης γυναίκας που έχει βαρεθεί στο γάμο της και συναντιέται ξαφνικά στην Αλεξάνδρεια με έναν νεαρό μικρότερο της, που είναι έτοιμη να τα παρατήσει όλα για να τον ακολουθήσει, μπορεί να λέγαμε πως η φαντασία του συγγραφέα είναι μεγάλη και πως αυτά συμβαίνουν μόνο στα βιβλία. Όμως αυτό είναι ένα κομβικό σημείο που κάνει το βιβλίο 'page turner' (να μην μπορούμε να σταματήσουμε) πως η ιστορία που διαδραματίζεται στις σελίδες του είναι τραγικά αληθινή. Πως ό,τι περιγράφει ο Δάνδολος σε σχέση με την ερωτική ιστορία των δύο ιστορικών προσώπων δεν είναι αποκύημα του μυαλού του, πως τα γεμάτα πάθος λόγια που ανταλλάσσουν οι δυο ήρωες δεν είναι λόγια της δημιουργικής του έμπνευσης αλλά λόγια που ανήκουν στους ίδιους, που έχουν γράψει στη μεταξύ τους αλληλογραφία ή στα ημερολόγια τους: 'Λένε που η είμαι τρελή... μα η αγάπη κάποιον τον τρελαίνει'...

Κι ενώ ο Δάνδολος εξιστορεί τα γεγονότα αυτών των τριών ημερών, που το άνομο (;), ανήθικο (;), απελπισμένο (;), άτυχο (;) ζευγάρι καλείται να πάρει μια απόφαση για το μέλλον της σχέσης του (μάλλον η Πηνελόπη είναι αυτή που καλείται να αποφασίσει γιατί ο Ίωνας έχει από καιρό αποφασίσει), δομεί αριστοτεχνικά τον ψυχισμό της ηρωίδας και τη συναισθηματική θύελλα μέσα στην οποία βρίσκεται. Και είναι καταπληκτικό πως ένας άντρας μπορεί να αποδώσει τόσο αριστοτεχνικά τον ψυχισμό μιας γυναίκας σε μια τόσο επώδυνη κατάσταση. Από τη μια πλευρά είναι τα «θέλω», η καρδιά, το συναίσθημα, το πάθος, η ίδια η ζωή. Είναι ο δρόμος προς την ευτυχία, είναι ο δρόμος που ονειρεύεσαι να ακολουθήσεις από τότε που έχεις γεννηθεί. Και από την άλλη είναι τα «πρέπει», το καθήκον, η ηθική. Και δυστυχώς υπάρχει κι ένα μεγάλο αγκάθι. Ενώ η Πηνελόπη βρίσκει την εσωτερική δύναμη και είναι έτοιμη να ακολουθήσει την καρδιά της και να υπομείνει την όποια οικογενειακή και κοινωνική κατακραυγή, βρίσκεται αντιμέτωπη με το μεγάλο δίλημμα.

Εντάξει, η κατακραυγή είναι κάτι που μπορεί να το υπομείνει, αφορά την ίδια, έχει όμως το δικαίωμα η δικιά της ευτυχία να χτιστεί πάνω στη δυστυχία άλλων, ιδίως αθώων ψυχών όπως των τριών παιδιών της; Θα μπορεί η ίδια να χαρεί τον έρωτα, θα μπορέσει η ίδια να συνεχίσει να αγαπάει με το ίδιο πάθος τον Ίωνα όταν θα γνωρίζει πως έχει τσακίσει ψυχικά τις κόρες της; Θα αντέξει αυτή την αγωνία μέχρι να μεγαλώσουν και να καταλάβουν την απόφαση της μητέρας τους ή θα έχουν ήδη δηλητηριαστεί οι ψυχές τους σπάζοντας για πάντα το δεσμό μάνας – κόρης; Ο αγώνας που μαίνεται μέσα της είναι μεγάλος και ο Δάνδολος κατορθώνει να μας τον δώσει σε όλη του την ένταση. Η Πηνελόπη βρίσκεται ανάμεσα σε Συμπληγάδες. Από τη μία, ο σύζυγος, οι κόρες και η οικογένειά της, που την πιέζουν, που της υπενθυμίζουν τη θέση της, που την απειλούν. Από την άλλη, ο Ίωνας, που επίσης την πιέζει, που έχει βαρεθεί να βρίσκεται στο περιθώριο, που ως γνήσιο αρσενικό θέλει να κατακτήσει αυτό που επιθυμεί. Δεν του αρκεί πλέον το πνεύμα και η ψυχή της Πηνελόπης που τα έχει ήδη αλώσει, θέλει να 'αλώσει' και το κορμί της. Την θέλει όλη δική του. Ο ίδιος βέβαια δεν έχει να ρισκάρει όσα έχει η Πηνελόπη. Κι όσο και να προσπαθεί να την καταλάβει, δεν μπορεί πλέον να περιμένει. Ζητά μια απάντηση. Εδώ και τώρα. Και η Πηνελόπη πιέζεται ακόμα περισσότερο. Πώς να μην σπάσει ένας άνθρωπος; Ήταν τόσο έντονα όλα αυτά τα συναισθήματα με τον τρόπο που τα χρωματίζει ο Δάνδολος, που πολλές φορές έπιασα τον εαυτό μου να σταματάει, την ανάγνωση και να αναρωτιέμαι 'τι θα έκανα εγώ στη θέση της';

Και αν η Πηνελόπη είναι η βασική ηρωίδα και δίπλα της ο Ίωνας, γύρω τους υπάρχουν και δευτερεύοντες ήρωες, άριστα σμιλεμένοι, με προσοχή, με ρόλους που ταιριάζουν στη θέση που έχουν στην ιστορία. Η Μαριάνθη, η γραμματέας της Πηνελόπης Δέλτα στα τελευταία χρόνια της ζωής της. Ένα πρόσωπο γεμάτο αφοσίωση και λατρεία για την αγαπημένη συγγραφέα των παιδικών μας χρόνων. Πιστή συνεργάτιδα, θαυμάστρια ενός ακόμα ζωντανού θρύλου που στέκεται δίπλα της στα τελευταία χρόνια της ζωής της. Που γνωρίζει τη συγγραφέα Δέλτα, θέλει να μάθει για τη γυναίκα Πηνελόπη, όμως η Πηνελόπη είναι κάτι που θέλει να το κρατήσει για τον εαυτό της. Αυτή η γυναίκα δεν υπάρχει πια' θα ψελλίσει, δείχνοντας πως ακόμα και τα πιο αγαπημένα, τα πιο κοντινά μας άτομα δεν πρόκειται να μας γνωρίσουν εάν δεν θελήσουμε εμείς να τους ανοίξουμε την ψυχή μας.

Ο βιεννέζος γιατρός, ο δόκτωρ Φρίντμαν που στέκεται δίπλα στην ασθενή του, που συναισθάνεται τις συναισθηματικές της μεταπτώσεις, που είναι γνήσιος μαθητής του Μπρόιερ και του Φρόντ και υπηρετεί με πάθος τη νέα

επιστήμη που αναπτύσσεται εκείνη την εποχή στη Βιέννη, την ψυχανάλυση. Είναι αυτός που μέσα σε μια του φράση κρύβει μια σοφία ανυπέρβλητη: πως είναι αυτή που πρέπει να αποφασίσει για τη ζωή της, είναι αυτή που πρέπει να επιλέξει και κανείς άλλος.

Και δίπλα του, μια φιγούρα φαντάζομαι αντιπαθητική στον αναγνώστη: ο νεαρός βοηθός του γιατρού, ο Γιόχαν Πφένιχ που μπορεί να έχει την επιστημονική κατάρτιση, την όρεξη για δουλειά, του λείπει όμως η ενσυναίσθηση. Δεν μπορεί ή δεν θέλει να καταλάβει την Πηνελόπη. Του είναι αποκρουστική, την θεωρεί ανήθικη και με την πρώτη ευκαιρία 'της το δείχνει'. Κι εκεί όμως είναι η επιτυχία του Στέφανου Δάνδολου. Γιατί ο Πφένιχ είναι ένας αληθινός χαρακτήρας. Έχει λόγους που αντιπαθεί την Πηνελόπη. Του φαίνεται εγωίστρια, αχάριστη. Μια γυναίκα που τα έχει όλα: χρήματα, κοινωνική θέση, μόρφωση, έναν άντρα που την αγαπάει και αυτή χαριεντίζεται με ένα νεαρό. Οι προσωπικές εμπειρίες, όπως συμβαίνει σε όλους τους ανθρώπους, είναι καταλύτης στο πως θα κρίνει τους άλλους: «Δυστυχισμένη και σαχλαμάρες. Να βλέπατε τη μάνα του. Η μάνα του σηκωνόταν πριν από το χάραμα, έτριβε σκάλες όλη μέρα κι έπειτα, με τα χέρια της πρησμένα, γυρνούσε σε έναν μέθυσσο σύζυγο που δε σταματούσε να τη χτυπάει. Αυτό σημαίνει δυστυχία. Δυστυχισμένη ήταν η Μαρλέν Πφένιχ. Όχι τούτη η γυναίκα που τα έχει όλα, μα θέλει κι άλλα. Που έχει έναν αφοσιωμένο άντρα, παιδιά, χρήματα κι ωστόσο ονειρεύεται ακολασίες». Ναι είναι ένας αληθινός, βαθιά ανθρωπινός χαρακτήρας γιατί πιστεύω πως πολλοί από εμάς θα είχαμε ακριβώς την ίδια θεώρηση στη θέση του.

Για το τέλος άφησα, το πιο τραγικό πρόσωπο του δράματος. Και όχι, δεν πιστεύω πως είναι η Πηνελόπη. Είναι ο σύζυγος της, ο Στέφανος, ο οποίος ξαφνικά βρίσκεται σε μια δίνη που κινδυνεύει να καταστρέψει όλη τη ζωή του. Ο Στέφανος είναι ένας άνθρωπος μορφωμένος, επαγγελματικά επιτυχημένος, σωστός οικογενειάρχης, που αγαπάει τη γυναίκα του. Είναι άτυχος όμως γιατί εκείνη δεν τον αγάπησε. Προσπαθεί να την καταλάβει (ο έρωτας ούτως ή άλλως δεν ήταν κάτι που συνηθιζόταν στους γάμους της καλής κοινωνίας), είναι δίπλα της, δέχεται με στωικότητα και αξιοπρέπεια τη χλεύη της κοινωνίας, προσπαθεί να την στηρίξει. Κι αν ώρες – ώρες είναι άτεγκτος και σκληρός, αν της βάζει το 'πιστόλι στον κρόταφο' απειλώντας την πως δεν θα ξαναδεί τις κόρες της, πρέπει να το σεβαστούμε και να τον δούμε ως ένα σύζυγο ερωτευμένο και βαθιά πληγωμένο που διεκδικεί τη γυναίκα του. Και την αγαπάει τόσο βαθιά κι αληθινά που όταν η Πηνελόπη αποπειράται δυο φορές να δώσει τέλος στη ζωή της μετά την απόφαση της να εγκαταλείψει

τον Ίωνα, ο Στέφανος κάνει πίσω «φύγε», της λέει «δεν θα σου στερήσω τα παιδιά, ζήσε...» Και η τρυφερότητά του φαίνεται μέχρι τις τελευταίες ώρες, όταν ο ίδιος έχει περάσει πλέον τα ογδόντα όταν η Πηνελόπη είναι σχεδόν εξήντα πέντε κι εκείνος την αποκαλεί τρυφερά 'Πένη μου'.

Κι ο συγγραφέας Στέφανος κλείνει αριστοτεχνικά το βιβλίο, μ'ένα συμβολισμό, ένα σπουργίτι που περιμένει να πετάξει με αυτό που του ανήκει εδώ και χρόνια. Αξίζει να προσέξετε επίσης πως όσον αφορά τα κεφάλαια που αφορούν το ερωτικό τριήμερο, όλα τα κεφάλαια έχουν όμορφους και ποιητικούς τίτλους όπως «Το δικό τους θαύμα», «Όταν μιλάει η ψυχή», «Κυπαρίσι μαύρο κι όμορφο», σε αντίθεση με όλα τα κεφάλαια που αναφέρονται στο 1941, που η Πηνελόπη βρίσκεται δίπλα στο σύζυγό της που όλα τιτλοφορούνται με τον ίδιο τίτλο, χωρίς καμία πρωτοτυπία, χωρίς κανένα ιδιαίτερο χρώμα «Κυρία Δέλτα». Σταθερά, οργανωμένα, άχρωμα, χωρίς καμία πρωτοτυπία, όπως ακριβώς και η ζωή της, στερώντας της την πραγματική της φύση, όπως είπε στο τέλος της ζωής της «εγώ είμαι Μπενάκαινα».

Είμαι σίγουρη πως είναι ένα βιβλίο που θα σας συναρπάσει και που δεν θα μπορέσετε να ξεφύγετε από τις σελίδες του. Ένα βιβλίο γεμάτο ερωτισμό, συναρπαστικό, μαγευτικό και ιδιαίτερα τραγικό όταν αντιλαμβάνεσαι πως η πραγματικότητα τελικά είναι τραγικότερη από το πιο τραγικό μυθιστόρημα.

Σοφία Βόικου